

Formalne determinanty pozycji przywódców w strukturach pozaparlamentarnych partii politycznych w Polsce*

Wprowadzenie

Celem opracowania jest próba scharakteryzowania formalnej pozycji przywódcy partyjnego w strukturach partii politycznych w Polsce. Przykładem będą partie, które nie uzyskały dotychczas szerokiego poparcia wśród obywateli i nie wprowadziły swoich przedstawicieli do parlamentu. W większości ich zakres działalności i wpływ na politykę krajową jest znikomy. Nie umniejsza to jednak wagi naukowej poruszanego problemu i potrzeby pochylenia się nad jednym z aspektów funkcjonowania takich ugrupowań. Problematyka ugrupowań parlamentarnych w tym zakresie doczekała się już wielu interesujących analiz¹. Brak jest jednak konstatacji dotyczących stronnictw marginalnych, nieuzyskujących szerokiego poparcia społecznego oraz nieposiadających rozbudowanych struktur. Z naukowego punktu widzenia, równie interesujące wydaje się poszukiwanie wiedzy odnośnie ugrupowań o niewielkiej bazie członkowskiej. Zwiększy to bowiem wiedzę o partiach politycznych w Polsce.

Głównym celem badawczym jest komparatystyka przepisów statutowych. Analiza dokumentów ma za zadanie ukazać, jakie rozwiązania formalne odnośnie przywódców zostały przyjęte przez pozaparlamentarne ugrupowania partyjne. Do głównych pytań badawczych można zaliczyć następujące dylematy: jakim termi-

* Wynagrodzenie autorskie sfinansowane zostało przez Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL z siedzibą w Kielcach z opłat uzyskanych na podstawie art. 20 oraz art. 20¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

¹ Odnośnie analiz statutowych partii politycznych w Polsce w kontekście przywódców ukazały się dotychczas: T. Bichta, *Struktura organizacyjna partii politycznych w Polsce po 1989 roku*, Lublin 2010, s. 117–156; M. Hartliński, *Przywódstwo partyjne w Polsce*, Toruń 2011, s. 239–259; M. Hartliński, *Przywódstwo polityczne. Wprowadzenie*, Olsztyn 2012, s. 148–158; M. Hartliński, *Contemporary "Prince". Influence, the Position and Authority of Party Leaders*, „South-East European Journal of Political Science” 2013, Vol. 1, No. 4, s. 131–146; *Lokalne i krajowe struktury polskich partii politycznych*, pod red. Ł. Tomczaka, Szczecin 2004; K. Sobolewska-Mysłik, B. Kosowska-Gąstoł, P. Borowiec, *Struktury organizacyjne polskich partii politycznych*, Kraków 2010, s. 151–169; Ł. Tomczak, *Czy polskie partie są demokratyczne?* „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2015, Vol. 47, s. 84–97.

nem określa się na łamach statutu przywódcę partii? Czy jest częścią organu kolegiального? Jak jest uszeregowany względem innych organów? Czy ma możliwość kształtowania swojego najbliższego otoczenia? Ile wynosi czas trwania kadencji? Jaki organ jest uprawniony do wyboru i odwołania przywódcy? Poszukiwanie odpowiedzi na powyższe pytania badawcze pozwoli na scharakteryzowanie tytułowego problemu i odpowiedź na postawione hipotezy.

Autor wysnuwa, jako główną hipotezę badawczą, przypuszczenie, że partie pozaparlamentarne nie różnią się zasadniczo w omawianym zakresie od ugrupowań zaliczanych do głównego nurtu polityki. Do weryfikacji posłużono się następującymi hipotezami szczegółowymi: (H1) dominują zróżnicowane terminy na określenie przywódcy partii; (H2) przywódca partii jest uwypuklony w strukturach jako jednoosobowy organ partii; (H3) przywódca partii ma szeroki zakres uprawnień w zakresie personalnego kształtowania swojego otoczenia; (H4) dominującym sposobem wyboru przywódcy partii jest zjazd delegatów wyłonionych przez struktury lokalne (kongres/konwencja).

W poniższym opracowaniu wykorzystano przede wszystkim metodę instytucjonalno-prawną, jako metodę najbardziej odpowiednią do założonego celu. Za bazę źródłową posłużyły statuty partii politycznych znajdujące się w ewidencji partii politycznych, uzyskane na podstawie kwerendy w Sądzie Okręgowym w Warszawie, Wydział VII Cywilno-Rejestrowy.

Do badań wybrano wszystkie partie polityczne znajdujące się w ewidencji partii politycznych (stan na październik 2015 roku, przed wyborami parlamentarnymi), a które nie uzyskały poparcia w ostatnich wyborach parlamentarnych w 2011 roku i nie wprowadziły swoich przedstawicieli do Sejmu kadencji 2011–2015. Analizie poddano 76 partii², do akt których dostęp był możliwy³. Ostatecznie, wyprzedzając niejako poczynioną analizę, zbadane zostało przywództwo w 71 partiach. W trzech przypadkach brak jest jednoosobowego organu statutowego, któremu można przypisać taką rolę (Rozwoju, KPP, Razem), zaś w dwóch nie można było go jednoznacznie wskazać (ChDRP, PSD).

Struktura tekstu została oparta na czterech częściach. Pierwsza z nich wprowadza do formułowanego problemu i wskazuje na hipotezy oraz pytania badawcze. W części drugiej zasygnalizowane zostaną problemy teoretyczne związane z analizami statutów i organizacyjnej struktury partii politycznych. Wyniki badań zostaną przedstawione w części trzeciej, zaś wnioski będą zamykać niniejsze opracowanie.

² Wykaz partii politycznych, których statuty poddano analizie, znajduje się w Załączniku na końcu niniejszego artykułu.

³ Niestety ze względu na niedostępność wszystkich akt (np. z powodu wykorzystywania akt partii przez Sąd Apelacyjny) nie uwzględniono następujących partii politycznych: Polska Partia Narodowa; KORWIN: Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja; KORWIN RP.

Teoretyczne podstawy badań struktur partii politycznych

Statut partii politycznej jest fundamentalnym dokumentem regulującym jej działalność organizacyjną od strony formalnej. Stanowi również doskonałą podstawę do badań porównawczych, pozwalających ukazać różnice i podobieństwa między partiami politycznymi. Zestawienie przepisów znajdujących się w dokumentach ugrupowań partyjnych pozwala na klarowne pokazanie odmiennych rozwiązań organizacyjnych przyjętych przez poszczególne stronnictwa. Jednakże niewiele jest publikacji odnoszących się bezpośrednio do problematyki badań statutów⁴.

Badanie formalnych determinantów pozycji przywódców partyjnych powinno stanowić punkt wyjścia do pogłębionych analiz struktur partyjnych i ich dynamiki. Zgodnie z argumentacją Angelo Panebianco statut, choć jest ważny, to stanowi wyłącznie punkt wyjścia, gdyż jest dla partii tym, czym konstytucja dla państwa, czyli jedynie przepisami nieukazującymi realnych działań⁵. Jednak, tak jak dla państwa konstytucja jest fundamentem, tak i dla partii regulacje statutowe stanowią kluczowy dokument.

Trudno pominąć ten element i analizować partie polityczne oraz ich przywódców bez wiedzy o umocowaniach statutowych. Richard Katz i Peter Mair twierdzą, że statuty stwarzają perspektywę zapoznania się z charakterem partii politycznej i koncepcją jej funkcjonowania⁶. Pozwalają bowiem dowiedzieć się o dystrybucji władzy, czy też relacjach między organami. Zdaniem Richarda Smitha i Aniki Gauja statuty partii politycznych stanowią odpowiedź na pięć głównych imperatywów⁷: potrzebę wypełnienia wymogów prawnych, artykulację założeń ideologicznych, nadawanie legitymacji podejmowanym decyzjom, zarządzanie konfliktami wewnętrznymi, aby sprostać wyzwaniom zewnętrznym.

Oczywiście głównym zarzutem jest rozbieżność między założeniami a praktyką życia wewnątrzpartyjnego. Jednak nie powinna być ona znacząca. Dowolność kształtowania statutu jest bowiem pierwszym krokiem wizualizującym działanie partii, zaś założyciele (członkowie) mają pełną dowolność w formułowaniu jego przepisów. Brak jest zatem jasnych przesłanek, aby sądzić o wyraźnym rozdźwięku między regulacjami zawartymi w paragrafach, a praktyką w partii. Po drugie,

⁴ Jednymi z niewielu opracowań dotyczących omawianej problematyki w literaturze anglojęzycznej są: B. von dem Berge, T. Poguntke, P. Obert, D. Tipei, *Measuring Intra-Party Democracy. A Guide for the Content Analysis of Party Statutes with Examples from Hungary, Slovakia and Romania*, Heidelberg 2013; R. Smith, A. Gauja, *Understanding Party Constitutions as Responses to Specific Challenges*, „Party Politics” 2010, Vol. 16, No. 6, s. 755–775; *Party Organizations: A Data Handbook*, red. R. Katz, P. Mair, London 1992.

⁵ A. Panebianco, *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge 1988, s. 35.

⁶ R. Katz, P. Mair, *Introduction: The Cross-National Study of Party Organizations*, [w:] *Party Organizations...*, s. 7.

⁷ R. Smith, A. Gauja, dz. cyt., s. 757.

zmiany przepisów w statutach, licznie dokonywane przez partie, służą właśnie wzajemnemu dostosowaniu przepisów i realiów.

Można wskazać kilka argumentów za zasadnością zaufania do regulacji statutowych. Partie poświęcają wiele energii dla budowania statutu. Zatem jeżeli miałby on mieć jedynie znaczenie symboliczne byłoby to niezrozumiałe. Ponadto, jeżeli partie polityczne, poprzez regulacje formalne pragną zatrzeć wrażenie o praktykach oligarchicznych, to przecież istnieje ryzyko, że członkowie partii dostrzegając to, użyją tych przepisów do uzyskania władzy.

Partia polityczna jest w swej istocie strukturą organizacyjną, zaś statuty wyznaczają formalne ramy dla ich funkcjonowania. Jednym z aspektów regulowanych w ten sposób jest pozycja przywódcy.

Stąd, interesujące poznawczo są zagadnienia związane z kształtem demokracji wewnętrznej, zaś w szczególności jednego z jej aspektów, jakim jest pozycja i rola przywódcy w partii politycznej. Między innymi właśnie te kwestie stały się podstawą dla klasycznych rozpraw dotyczących funkcjonowania partii politycznych⁸. Zagadnienie to stanowi istotny problem badawczy i doczekało się także wielu współczesnych opracowań, które wskazują na istotne aspekty zmian organizacyjnych w partiach politycznych i wprowadzanie metod nakierowanych na otwieranie procesów decyzyjnych⁹.

Zainteresowanie problematyką pozycji przywódców w partiach politycznych dotyka kwestii organizacji wewnętrznej i zmiany modelu jej funkcjonowania w ostatnich latach¹⁰. I choć nie jest celem w tym miejscu dokonywanie dogłębnego przeglądu literatury w zakresie struktur organizacyjnych partii, to warto nadmienić, że partykularne rozwiązania dotyczące roli i pozycji w partiach wpływają na jej działalność. Pozwalają także wyciągać interesujące wnioski.

⁸ Zob. M. Duverger, *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*, London 1954; S. Eldersveld, *Political Parties: A Behavioral Analysis*, Chicago 1964; R. Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*, London 1916; M. Y. Ostrogorski, *Democracy and the Organization of Political Parties*, London 1902.

⁹ L. Bille, *Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality?*, „Party Politics” 2001, Vol. 7, No. 3, s. 363–380; *The Challenges of Intra-Party Democracy*, red. W. Cross, R. S. Katz, Oxford 2013; R. Y. Hazan, G. Rahat, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, Oxford 2010; S. Scarrow, *Parties and the Expansion of Direct Democracy: Who Benefits?*, „Party Politics” 1999, Vol. 5, No. 3, s. 341–362; S. Scarrow, *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Implementing Intra-Party Democracy*, Washington 2005; J. Teorell, *A Deliberative Defence of Intra-Party Democracy*, „Party Politics” 1999, Vol. 5, No. 3, s. 363–382.

¹⁰ R. S. Katz, P. Mair, *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party*, „Party Politics” 1995, Vol. 1, No. 1, s. 5–28; R. Koole, *Cadre, Catch-all or Cartel? A Comment on the Notion of the Cartel Party*, „Party Politics” 1996, Vol. 2, No. 4, s. 507–523; I. van Bizen, *On the Internal Balance of Party Power: Party Organizations in New Democracies*, „Party Politics” 2000, Vol. 6, No. 4, s. 395–417; M. Tavits, *Post-Communist Democracies and Party Organization*, Cambridge 2013.

Przypisanie między innymi znacznych kompetencji przywódcy powoduje zakwalifikowanie takich partii do grupy podmiotów posiadających strukturę hierarchiczną¹¹, opartą w większym stopniu o zależności wertykalne niż horyzontalne, a także z większą centralizacją procesów decyzyjnych. Warto także nadmienić, że silne i stabilne przywództwo wpływa na spójność wewnętrzną partii¹².

Szczególna orientacja organizacyjna na przywódcę jest tożsama dla części państw postkomunistycznych i wynika ze słabości organizacyjnej samych partii, jak i całego systemu partyjnego¹³. Dominuje wówczas skupianie się na osobie, jednostce, jako gwarantowi sukcesów i spójności organizacyjnej. Natomiast silna organizacja partyjna umożliwia partiom uzyskanie znacznie lepszego i stabilniejszego wyniku wyborczego¹⁴.

Uwypuklenie roli przywódcy dotyczy też w większym stopniu partii centro-prawicowych niż lewicowych, co sugerują przykłady wielu państw¹⁵, a co widać także na przykładzie Polski¹⁶. Podział na osi lewica-prawica wskazuje również, że partie centro-prawicowe mają prostszą strukturę, mniejszy personel, choć bardziej spersonalizowany styl przywództwa¹⁷.

W związku z powyższym zwrócić uwagi na formalną pozycję przywódców przyczyni się do lepszego poznania struktury organizacyjnej polskich partii pozaparlamentarnych. Możliwe stanie się także wypracowanie tez, które mogą być wykorzystane do przyszłych ustaleń teoretycznych tak dla przykładu polskich partii, jak i szerszego kontekstu.

¹¹ N. Bolleyer, *New Party Organization in Western Europe: Of Party Hierarchies, Stratachies and Federations*, „Party Politics” 2012, Vol. 18, No. 3, s. 324–325.

¹² P. Kopecký, *Developing Party Organizations in East-Central Europe: What Type of Party is Likely to Emerge?*, „Party Politics” 1995, Vol. 1, No. 4, s. 528–529.

¹³ T. Kostelecky, *Political Parties after Communism: Developments in East-Central Europe*, Washington 2002; I. van Biezen, *Political Parties in New Democracies. Party Organization in Southern and East-Central Europe*, Houndmills 2003; I. van Biezen, *On the Theory and Practice of Party Formation and Adaptation in New Democracies*, „European Journal of Political Research” 2005, Vol. 44, s. 147–174; *Party Structure and Organization in East-Central Europe*, red. P. Lewis, Cheltenham 1995.

¹⁴ M. Tavits, *Organizing for Success: Party Organizational Strength and Electoral Performance in Postcommunist Europe*, „Journal of Politics” 2012, Vol. 74, No. 1, s. 83–97.

¹⁵ K. Janda, D. S. King, *Formalizing and Testing Duverger's Theories on Political Parties*, „Comparative Political Studies” 1985, Vol. 18, s. 139–169; K. von Beyme, *Political Parties in Western Democracies*, Aldershot 1985; F. L. Wilson, *The Center-Right at the End of the Century*, [w:] *The European Center-Right at the End of the Twentieth Century*, red. F. L. Wilson, Basingstoke 1998.

¹⁶ M. Hartliński, *Przywództwo partyjne...*, s. 258.

¹⁷ Z. Enyedi, L. Linek, *Searching for the Right Organization: Ideology and Party Structure in East-Central Europe*, „Party Politics” 2008, Vol. 14, No. 4, s. 455–477.

Pozycja w strukturach partii politycznych

Rozpoznanie pozycji w strukturze partii może oczywiście odnosić się do wielu zagadnień. Spośród nich, na potrzeby niniejszego opracowania i zgodnie z postawionymi we wstępie pytaniami badawczymi, wyodrębniono następujące zagadnienia: termin, jakim określa się przywódcę partii na łamach statutów; czy jest on organem samodzielnym; na jakiej pozycji (jeśli) jest wymieniany wśród pozostałych organów naczelných; w skład jakich organów wchodzi z przyczyn zajmowania swojego stanowiska; w jakim zakresie wpływa na obsadę innych stanowisk w partii; ile trwa kadencja; przez jaki organ jest wybierany oraz odwoływany?

Termin na określenie przywódcy partii

W potocznym dyskursie, w telewizji, prasie czy Internecie, funkcjonuje wiele określeń stosowanych do opisu przywódców. Często są one używane zamiennie (np. przywódca, lider, szef, prezes, przewodniczący). Podstawową kwestią jest zatem ustalenie formalnego nazewnictwa. W pięciu przypadkach nie udało się ustalić statutowego terminu; w dwóch z nich z powodu występowania więcej niż jednego sformułowania. W statucie ChDRP pojawiają się zarówno Prezes, jak i Przewodniczący (Przewodniczący ChDRP, Prezes ChDRP). Podobnie w PSD mamy do czynienia z Przewodniczącym Rady Naczelnej PSD oraz Prezesem Zarządu Głównego, co nie pozwala na jednoznaczne wskazanie, która z funkcji pełni rolę dominującą, pozwalającą na przypisanie pozycji przywódcy. W przypadku Rozwoju, KPP oraz Razem brak jest jakiegokolwiek terminu jednoosobowego organu, któremu można przypisać pozycję przywódcy w partii. Stąd, zostały one podane w wykazie, lecz nie są uwzględnione w klasyfikacji.

W 71 z 76 analizowanych partii występują następujące terminy:

- Prezes – 33 razy. W tym samodzielnie Prezes zaledwie pięciokrotnie, zaś z różnego rodzaju dookreśleniami 28 razy.
- Przewodniczący – 35. W tym samodzielnie 4 razy, zaś w 31 przypadkach z różnego rodzaju dookreśleniami.
- Inne – 3. W tej kategorii występuje dwukrotnie termin Regent, z którym mamy do czynienia w ugrupowaniach monarchistycznych (UPUM oraz PRM). Jest także Koordynator Krajowy (Libertariańska).

Tabela 1. Formalna nazwa stanowiska

Partia	Prezes	Przewodniczący	Inne
PD		Przewodniczący partii	
UPR	Prezes UPR		
PPS		Przewodniczący Rady Naczelnej	
SD		Przewodniczący SD	

Partia	Prezes	Przewodniczący	Inne
PRU		Przewodniczący Zarządu Krajowego PRU	
FS		Przewodniczący Forum	
LPR	Prezes Ligi		
RKN	Prezes		
PWN		Przewodniczący Polskiej Wspólnoty Narodowej	
KPEiR		Przewodniczący Rady Naczelnej	
NOP	Prezes NOP		
UPUM			Regent
PP	Prezes Porozumienia		
PLN	Prezes		
LOS		Przewodniczący LOS	
PZRP		Przewodniczący Zarządu Krajowego Przewodniczący Rady Krajowej	
ChDRP	Prezes ChDRP	Przewodniczący ChDRP	
Zieloni		Przewodniczący (dwoje)	
SN	Prezes Zarządu Głównego		
ONP- -LP	Prezes ONP-LP		
PL		Przewodniczący partii	
Piast		Przewodniczący	
SNDM	Prezes (wódz) Stronnictwa Narodowego		
ROG		Przewodniczący Ruchu Odrodzenia Gospodarczego im. Edwarda Gierka	
PRM			Regent
WiR		Przewodniczący Wolności i Równości	
PR	Prezes Partii Regionów		
SPRS	Prezes Stronnictwa PRS		
PPPP	Prezes Polskiego Porozumienia Przedsiębiorczości i Pracy		

ZS		Przewodniczący Zarządu Krajowego	
PFO-NIST	Prezes Zarządu Głównego		
ONP		Przewodniczący Komitetu Naczelnego	
PK		Przewodnicząca Partii	
KPN		Przewodniczący KPN	
Prawica	Prezes Prawicy		
SO		Przewodniczący	
SPZZ	Prezes Solidarnej Polski		
SPPiP		Przewodniczący Stronnictwa	
Rozwoju	–	–	–
LP	Prezes Zarządu Krajowego		
PP		Przewodniczący partii/Przewodniczący Rady Krajowej	
EWO		Przewodniczący partii	
PRZP	Prezes		
TdP	Prezes Tak dla Polski		
PSD	Prezes Zarządu Głównego	Przewodniczący Rady Naczelnej PSD	
P3	Prezes P3		
N		Przewodniczący Nowoczesnej	
PERRP	Prezes PER RP		
DB		Przewodniczący Zarządu Krajowego	
SLORP	Prezes Stronnictwa		
W		Przewodniczący Wspólnoty	
PRP		Przewodniczący Zarządu Krajowego	
DT		Przewodniczący	
JN	Prezes Rady Krajowej JN		
JMEN	Prezes PIASTA-JMEN		
RDN	Prezes RDN		
Legion	Prezes Legionu		

Partia	Prezes	Przewodniczący	Inne
RW	Prezes Zarządu Krajowego (dalej w statucie Prezes Ruchu)		
ZChR	Prezes ZChR		
BC		Przewodniczący partii	
SP	Prezes		
SDPL		Przewodniczący SDPL	
UP		Przewodniczący UP	
E	Prezes Zarządu Elektoratu		
KPP	–	–	–
RPL		Przewodniczący RACJA PL	
S80		Przewodniczący Partii Pracy	
ORP	Prezes Zarządu Krajowego		
KNP	Prezes		
SPP	Prezes SPP		
MP		Przewodniczący Zarządu Krajowego	
Liber			Koordinator Krajowy
Samoobrona		Przewodniczący partii	
RSS		Przewodniczący Zarządu Krajowego	
Kraj	Prezes partii		
Razem	–	–	–

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych znajdujących się w Tabeli 1 pozwala na pozytywną weryfikację pierwszej hipotezy badawczej. Prawie po równo rozkłada się podział między używanie terminu prezes (33) a przewodniczący (35). Jednakże zdecydowanie najczęściej oba terminy są dookreślane (60) przez nazwę partii, jej skrót lub pierwszy człon nazwy, zaś w niektórych przypadkach nazwą organu kolegiального, na czele którego stoją.

Dodatkowo można wskazać, że termin prezes jest używany częściej w ugrupowaniach o charakterze prawicowym niż lewicowym.

Organ samodzielny

Kolejną ważną kwestią jest stwierdzenie, czy przywództwo jest formalnie wyodrębnione spośród pozostałych organów. Sama nazwa w większości przypadków sugeruje, jaką rolę wyznaczono w strukturach partii (np. Prezes Zarządu Krajowego), jednak w niektórych przypadkach jest to mylące. Dopiero lektura statutów pozwala na pełniejszy opis i wskazanie, czy ma umocowanie samodzielne, czy też jest przede wszystkim częścią innych ciał kolegialnych.

Jako organ samodzielny funkcjonuje w 44 partiach. Jako część – przewodniczenie innemu organowi – występuje w 27 następujących ugrupowaniach: ChDRP, PPS, PRU, RKN, PWN, KPEiR, PZRP, Zieloni, SN, WiR, ZS, ONP, SPPiP, LP, PP, PSD, P3, DB, PRP, JN, RW, SDPL, UP, E, ORP, MPP, RSS.

Widać zatem, że dominuje rozwiązanie uwypuklające rolę przywódcy poprzez niewłączanie go do struktur kolegialnych. Jest on więc w większości samodzielny, gdyż nie przypisano mu kierowania innym, wieloosobowym organem. Zatem drugą hipotezę badawczą także można uznać za pozytywnie zweryfikowaną, choć nie tak jednoznacznie.

Pozycja wśród organów w kolejności

Interesujące poznawczo jest również zwrócenie uwagi na kwestię uszeregowania organów partii politycznych. Wymienienie w określonej kolejności, w tym przypadku organów partii, jest pewną wskazówką, w jaki sposób uwypukla się jego ważność. Tym samym, można również dostrzec to na naszym przykładzie. Dokonując poniższej klasyfikacji wyróżnia się osiem podejść zastosowanych w omawianych ugrupowaniach. W pięciu przypadkach są to wskazania różnych miejsc: pierwsze (2); drugie (20); trzecie (14); czwarte (3); piąte (1). Partie, w których występuje stanowisko przywódcy, wyróżniają również w statutach różne typy organów: uchwałodawcze i wykonawcze (1); oraz kolegialne i jednoosobowe (1). Blisko połowa z analizowanych partii nie umieszcza przywódcy wśród organów partii w ogóle (29).

Przechodząc do podziału na konkretne partie można wyróżnić następującą klasyfikację:

- Na pierwszym: SPP¹⁸, Liber¹⁹;

¹⁸ SPP: Prezes SPP, Zarząd Krajowy SPP, Krajowa Komisja Rewizyjna SPP, Krajowy Sąd Dyscyplinarny SPP.

¹⁹ Liber: Koordynator Krajowy, Zarząd, Sąd Koleżeński, Centralna Komisja Rewizyjna, Zjazd Delegatów.

• Na drugim: UPR²⁰, LPR²¹, PWN²², NOP²³, ONP-LP²⁴, Piast²⁵, SNDM²⁶, ROG²⁷, KPN²⁸, SPZZ²⁹, TdP³⁰, PERRP³¹, W³², DT³³, JN³⁴, JMEN³⁵, Legion³⁶, ZChR³⁷, S80³⁸, SO³⁹;

²⁰ UPR: Konwent, Prezes UPR, Prezydium UPR, Rada Główna, Sąd Naczelny, Centralna Komisja Rewizyjna.

²¹ LPR: Kongres, Prezes Ligi, Rada Polityczna, Zarząd Główny, Prezydium Zarządu Głównego, Główna Komisja Rewizyjna, Rada Programowa.

²² Choć partia ta nie uszeregowuje organów w statucie. Klasyfikacja ta wynika z subiektywnej oceny kolejności występowania i zależności poszczególnych organów. PWN: Zjazd Krajowy, Przewodniczący Polskiej Wspólnoty Narodowej, Zarząd Naczelny, Kierownictwo Zarządu Naczelnego, Sąd Naczelny.

²³ Władzami centralnymi NOP są: Kongres, Prezes NOP, Rada Wykonawcza.

²⁴ Władzami naczelnymi ONP-LP są: Kongres ONP-LP, Prezes ONP-LP, Rada Naczelna.

²⁵ Organami partii Piast są: Kongres, Przewodniczący partii, Rada Polityczna, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

²⁶ Władze naczelne SNDM: Kongres, Prezes Stronnictwa, Zarząd Główny, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

²⁷ Władzami krajowymi ROG są: Zgromadzenie Generalne Delegatów, Przewodniczący Ruchu Odrodzenia Gospodarczego im. Edwarda Gierka, Zarząd Krajowy ROG, Krajowy Sekretariat Wykonawczy ROG, Krajowa Komisja Rewizyjna ROG, Krajowy Sąd Koleżeński.

²⁸ Władzami naczelnymi KPN są: Kongres KPN, Przewodniczący KPN, Rada Polityczna KPN, Zarząd Krajowy KPN, Komisja Rewizyjna KPN, Sąd Koleżeński KPN.

²⁹ SPZZ: Kongres Solidarnej Polski, Prezes Solidarnej Polski, Rada Główna, Zarząd Główny, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

³⁰ Władzami krajowymi TdP są: Kongres Tak dla Polski, Prezes Tak dla Polski, Rada Polityczna, Zarząd Główny, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

³¹ PERRP: Kongres, Prezes PER RP, Prezydium Rady Naczelnej, Rada Naczelna, Naczelna Komisja Rewizyjna, Naczelny Sąd Partyjny.

³² W: Kongres, Przewodniczący Wspólnoty, Rada Polityczna, Komisja Rewizyjna, Sąd Partyjny.

³³ DT: Konwent, Przewodniczący, Krajowa Rada Polityczna, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Koleżeński Sąd Dyscyplinarny, Rada Sygnatariuszy.

³⁴ JN: Kongres Krajowy, Prezes Rady Krajowej JN, Rada Krajowa, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

³⁵ JMEN: Kongres, Prezes PIASTA – JMEN, Rada Polityczna, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

³⁶ Legion: Kongres, Prezes Legionu, Rada Polityczna, Rada Krajowa, Krajowy Sąd Partyjny.

³⁷ ZChR: Kongres, Prezes ZChR, Zarząd Główny, Rada Polityczna, Naczelna Komisja Rewizyjna.

³⁸ S80: Kongres, Przewodniczący Partii Pracy, Krajowa Komisja Koordynacyjna, Komisja Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

³⁹ SO: Kongres, Przewodniczący, Krajowa Rada Statutowa, Krajowy Sąd Partyjny, Główna Komisja Rewizyjna.

- Na trzecim: PD⁴⁰, SD⁴¹, LOS⁴², PR⁴³, PPPP⁴⁴, Prawica⁴⁵, LP⁴⁶, PP⁴⁷, EWO⁴⁸, N⁴⁹, SLORP⁵⁰, PRP⁵¹, RW⁵², BC⁵³;
- Na czwartym: PP⁵⁴, PRZP⁵⁵, RDN⁵⁶;
- Na piątym: KNP⁵⁷;
- Podział na uchwałodawcze i wykonawcze: PL⁵⁸;

⁴⁰ PD: Kongres Krajowy, Rada Krajowa, Przewodniczący Partii, Zarząd Partii, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński, Sekretarz Generalny.

⁴¹ SD: Kongres SD i Kongres Nadzwyczajny SD, Rada Naczelna SD, Przewodniczący SD, Zarząd Główny SD, Naczelna Komisja Rewizyjna SD, Naczelny Sąd Partyjny SD.

⁴² LOS: Walny Zjazd, Rada Naczelna, Przewodniczący LOS, Zarząd Główny, Komisja Rewizyjna.

⁴³ Na szczeblu krajowym organami PR są: Kongres Krajowy, Rada Polityczna, Prezes partii, Krajowy Komitet Wykonawczy, Krajowy Sąd Koleżeński, Krajowa Komisja Rewizyjna.

⁴⁴ Władzami krajowymi PPPP są: Konwent Krajowy, Zarząd Krajowy, Prezes Polskiego Porozumienia Przedsiębiorczości i Pracy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁴⁵ Władzami krajowymi Prawicy są: Zjazd Prawicy, Rada Naczelna, Prezes Prawicy, Prezydium Prawicy, Zarząd Główny, Krajowa Komisja Rewizyjna, Sekretarz Generalny Prawicy.

⁴⁶ Krajowymi organami LP są: Walne Zgromadzenie delegatów, Zarząd Krajowy, Prezes Zarządu Krajowego.

⁴⁷ Jednostkami organizacyjnymi PP są: Zjazdy (Krajowe, Okręgowe, Powiatowe), Rady (Krajowa, Okręgowa i Powiatowa), Przewodniczący partii oraz Przewodniczący Rad Polski Patriotycznej (Okręgowych i Powiatowych), Prezydium partii (Krajowe, Okręgowe i Powiatowe).

⁴⁸ Władzami krajowymi EWO są: Konwent Krajowy, Rada Naczelna, Przewodniczący Partii Polskiej, Krajowa Komisja Rewizyjna.

⁴⁹ N: Konwencja, Zarząd Nowoczesnej, Przewodniczący Nowoczesnej, Komisja Rewizyjna, Partyjny Sąd Dyscyplinarny.

⁵⁰ SLORP: Kongres Krajowy, Rada Naczelna, Prezes i Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁵¹ PRP: Krajowe Zgromadzenie Członków, Zarząd Krajowy, Przewodniczący Zarządu Krajowego, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁵² RW: Konwent Krajowy, Zarząd Krajowy, Prezes Zarządu Krajowego, Komisja Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

⁵³ BC: Kongres Krajowy, Rada Krajowa, Przewodniczący partii, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁵⁴ Organami PP są: Zjazd Porozumienia, Rada Naczelna Porozumienia, Zarząd Główny Porozumienia, Prezes Porozumienia, Sąd Koleżeński, Komisja Rewizyjna.

⁵⁵ Władzami PRZP są: Kongres, Rada Krajowa, Zarząd Krajowy i jego Prezydium, Prezes, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁵⁶ RDN: Kongres Krajowy, Krajowa Rada Polityczna, Zarząd Krajowy, Prezes RDN, Krajowa Komisja Rewizyjna, Koleżeński Sąd Dyscyplinarny.

⁵⁷ KNP: Konwent, Konwentykl, Rada Główna, Zarząd, Prezes, Straż, Centralna Komisja Rewizyjna, Sąd Naczelny, Rada Sygnatariuszów.

⁵⁸ Krajowymi władzami uchwałodawczymi PL są: Zgromadzenie Krajowe, Rada Krajowa. Krajowymi władzami wykonawczymi są: Przewodniczący Partii, Zarząd Krajowy.

- Podział na kolegalne i jednoosobowe: PLN⁵⁹;
- Brak wymienienia: PPS⁶⁰, PRU⁶¹, FS⁶², RKN⁶³, KPEiR⁶⁴, UPUM⁶⁵, PZRP⁶⁶, Zieloni⁶⁷, SN⁶⁸, SPRS⁶⁹, ZS⁷⁰, PFONIST⁷¹, PK⁷², SPPiP⁷³, P3⁷⁴, DB⁷⁵, SP⁷⁶, UP⁷⁷, E⁷⁸, RPL⁷⁹, ORP⁸⁰, MP⁸¹, Samoobrona⁸²,

⁵⁹ Kolegalnymi władzami PLN są: Kongres Ogólnokrajowy, Rada Naczelna, Naczelna Komisja Rewizyjna, Naczelny Sąd Organizacyjny. Jednoosobową władzą Przymierza jest jego Prezes.

⁶⁰ PPS: Kongres, Rada Naczelna (i Prezydium Rady Naczelnej), Centralny Komitet Wykonawczy.

⁶¹ PRU: Walne Zgromadzenie, Zarząd Krajowy.

⁶² FS: Kongres Krajowy, Rada Główna, Zarząd Forum, Główna Komisja Rewizyjna.

⁶³ RKN: Kongres, Rada Naczelna, Zarząd Główny, Główna Komisja Rewizyjna, Główny Sąd Koleżeński.

⁶⁴ KPEiR: Kongres, Rada Naczelna, Naczelna Komisja Rewizyjna, Naczelny Sąd Partyjny.

⁶⁵ UPUM: Krajowy Zjazd, Rada Regencyjna (Zarząd Główny), Komisja Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

⁶⁶ Naczelnymi władzami PZRP są: Kongres Krajowy, Rada Krajowa, Zarząd Krajowy, Rada Programowa, Naczelna Komisja Kontrolno-Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

⁶⁷ Organami krajowymi Zielonych są: Kongres, Zarząd Krajowy, Rada Krajowa, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁶⁸ SN: Kongres, Zarząd Główny, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁶⁹ SPRS: Kongres, Rada Polityczna, Zarząd Główny, Główna Komisja Rewizyjna, Główny Sąd Koleżeński.

⁷⁰ ZS: brak wymienienia organów naczelnych, ale jest Zjazd Ogólnopolski oraz Zarząd Krajowy.

⁷¹ PFONIST: Kongres, Zarząd Główny, Główna Komisja Rewizyjna.

⁷² PK: Krajowy Zjazd Partii Kobiet, Zarząd Krajowy Partii Kobiet, Rada Sygnatariuszy, Krajowy Sąd Koleżeński, Krajowa Komisja Rewizyjna.

⁷³ SPPiP: Kongres, Rada Naczelna, Naczelna Komisja Rewizyjna, Naczelny Sąd Partyjny.

⁷⁴ P3: Walne Zgromadzenie Członków, Zarząd Partii, Sąd Koleżeński.

⁷⁵ DB: Walne Zgromadzenie Członków, Zarząd Krajowy.

⁷⁶ SP: Kongres, Naczelna Rada Polityczna, Zarząd Główny, Główna Komisja Rewizyjna, Główny Sąd Organizacyjny.

⁷⁷ UP: Kongres, Rada Krajowa, Zarząd Krajowy, Rada Polityczna, Krajowa Komisja Rewizyjna, Krajowy Sąd Koleżeński.

⁷⁸ E: Rada Programowa, Kongres Elektoratu, Rada Elektoratu, Zarząd Elektoratu, Komisja Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

⁷⁹ Władze uchwałodawcze RPL: Kongres, Konwencja Krajowa, Rada Krajowa. Krajową władzą wykonawczą jest Zarząd Krajowy.

⁸⁰ ORP: Kongres, Zarząd Krajowy, Krajowa Komisja Rewizyjna.

⁸¹ MP: Kongres, Zarząd, Rada, Komitet.

⁸² Samoobrona: Krajowy Kongres Partii, Rada Krajowa.

RSS⁸³, Kraj⁸⁴; PRM⁸⁵, WiR⁸⁶, ONP⁸⁷, SDPL⁸⁸.

Wchodzenie w skład pozostałych organów partii

Istotnym punktem w zobrazowaniu relacji między organami partii politycznych jest wskazanie, w skład których z nich – z racji zajmowanej pozycji – wchodzi przywódca. Pozwala to w bliższy sposób naszkicować powiązania między poszczególnymi organami władzy, jak i ukazać pozycję przywódcy.

W zdecydowanej większości przypadków najważniejszym organem o najszerszych uprawnieniach, będącym najwyższą władzą między kongresami/konwencjami, jest Rada Krajowa/Zarząd Krajowy/Rada Polityczna/Rada Naczelna.

W niewielu wypadkach przywódca partii nie jest automatycznie członkiem pozostałych gremiów partyjnych (PPS, PRU, KPEiR, PZRP, ZS, ONP, LP, RSS).

Tabela 2. Wykaz organów partii, w skład których przywódca wchodzi z urzędu

Partia	Wykaz organów partii
PD	Rada Krajowa, Zarząd Krajowy
UPR	Prezydium, Rada Główna
PPS	–
SD	Rada Naczelna, Prezydium Rady Naczelnej, Zarząd Główny
PRU	–
FS	Rada Główna, Zarząd Forum
LPR	Rada Polityczna, Zarząd Główny
RKN	Zarząd Główny
PWN	Zarząd Naczelny

⁸³ RSS: Kongres, Zarząd Krajowy, Kolegium Krajowe, Krajowa Komisja Rewizyjna, Sąd Koleżeński.

⁸⁴ Kraj: Kongres Krajowy, Zarząd Krajowy, Rada Główna, Krajowa Komisja Rewizyjna, Sąd Partyjny.

⁸⁵ Krajowymi władzami uchwałodawczymi PRM są: Zgromadzenie Delegatów, Rada Regencyjna. Krajową władzą wykonawczą partii jest Urząd Kanclerza.

⁸⁶ Krajowymi władzami uchwałodawczymi WiR są: Kongres, Konwencja Krajowa, Rada Krajowa. Krajową władzą wykonawczą jest Zarząd Krajowy.

⁸⁷ Naczelne władze ONP: Kongres, Komitet Naczelny, Centralna Komisja Rewizyjna. Organem wykonawczym jest Prezydium Komitetu Naczelnego.

⁸⁸ Organy uchwałodawcze SDPL: Kongres (Kongres Nadzwyczajny), Konwent Krajowy, Okręgowe Zgromadzenie Ogólne Członków, Konwent Okręgowy, Powiatowe Zgromadzenie Ogólne Członków, Konwent Powiatowy. Organy wykonawcze: Rada Polityczna, Zarząd Krajowy, Zarząd Okręgowy, Zarząd Powiatowy.

Partia	Wykaz organów partii
KPEiR	–
NOP	Rada Wykonawcza
UPUM	Rada Regencyjna
PP	Zarząd Główny
PLN	Rada Naczelna
LOS	Rada Naczelna
PZRP	–
Zieloni	Rada Krajowa
SN	Zarząd Główny
ONP-LP	Rada Naczelna
PL	Zarząd Krajowy
Piast	Rada Polityczna
SNDM	Zarząd Główny, Prezydium Zarządu Głównego
ROG	Zarząd Krajowy
PRM	Rada Regencyjna
WiR	Rada Krajowa, Zarząd Krajowy, Prezydium Zarządu Krajowego
PR	Rada Polityczna
SPRS	Rada Polityczna, Prezydium Rady Politycznej, Zarząd Główny
PPPP	Zarząd Krajowy
ZS	–
PFONIST	Zarząd Główny
ONP	–
PK	Zarząd Krajowy
KPN	Zarząd Krajowy KPN, Rada Polityczna KPN, Prezydium Rady Politycznej KPN
Prawica	Rada Naczelna
SO	Krajowa Rada Statutowa
SPZZ	Rada Główna, Zarząd Krajowy, Prezydium Zarządu Krajowego
SPPiP	Rada Naczelna
LP	–
PP	Rada Krajowa
EWO	Rada Naczelna

PRZP	Rada Krajowa, Zarząd Krajowy, Prezydium Zarządu Krajowego
TdP	Rada Polityczna, Zarząd Główny
P3	Zarząd Główny
N	Zarząd Nowoczesnej
PERRP	Prezydium Rady Naczelnej
DB	Zarząd Krajowy
SLORP	Rada Naczelna, Zarząd Krajowy
W	Rada Polityczna
PRP	Zarząd Krajowy
DT	Zarząd Krajowy
JN	Rada Krajowa, Zarząd Krajowy
JMEN	Rada Polityczna
RDN	Krajowa Rada Polityczna, Zarząd Krajowy
Legion	Rada Polityczna, Rada Krajowa
RW	Zarząd Krajowy
ZChR	Rada Polityczna, Zarząd Główny
BC	Rada Krajowa, Zarząd Krajowy
SP	Naczelna Rada Polityczna, Zarząd Główny, Prezydium Zarządu Głównego
SDPL	Zarząd Krajowy
UP	Rada Polityczna, Zarząd Krajowy
E	Zarząd Elektoratu
RPL	Rada Krajowa, Prezydium Zarządu Krajowego
S80	Krajowa Komisja Koordynacyjna
ORP	Zarząd Krajowy, Prezydium Zarządu Krajowego
KNP	Zarząd Kongresu Nowej Prawicy
SPP	Zarząd Krajowy
MP	Zarząd Krajowy
Liber	Zarząd
Samoobrona	Prezydium Rady Krajowej
RSS	–
Kraj	Zarząd Krajowy Partii

Źródło: opracowanie własne.

Wpływ na obsadę najważniejszych stanowisk

Jedną z najważniejszych prerogatyw przywódców jest możliwość nominowania swoich współpracowników na inne stanowiska w partii. Wykaz takich funkcji, na obsadę których wpływa bezpośrednio, jest dobrym wskaźnikiem obrazującym zakres władzy. Funkcjonują głównie dwa rozwiązania, gdyż przepisy statutów pozwalają przywódcy na zgłaszanie kandydatów na określone funkcje, zaś wybiera je dany organ (np. Rada Krajowa), lub też samodzielnie dokonuje nominacji.

Dane zawarte w Tabeli 3 wskazują, że występuje 40 partii, które przyznały swoim przywódcom uprawnienia w tym zakresie. Dla przykładu jest wśród nich siedem ugrupowań pozwalających na swobodne kreowanie obsady licznych stanowisk, bez potrzeby uzyskiwania zgody innych organów. Należą do nich NOP, Piast, SNDM, N, DT, JMEN, KNP.

Tabela 3. Wykaz stanowisk, na obsadę których przywódca ma formalny wpływ

Partia	Wpływa bezpośrednio na obsadę następujących stanowisk
PD	Na wniosek przewodniczącego Zarząd Krajowy powołuje Rzecznika Prasowego
UPR	–
PPS	–
SD	Rada Naczelna na wniosek Przewodniczącego wybiera: Wiceprzewodniczących SD, skarbnika SD, członków zarządu głównego SD, wiceprzewodniczących Rady Naczelnej, Sekretarza Rady Naczelnej, członków prezydium Rady Naczelnej SD
PRU	–
FS	Rada Główna ze swojego grona powołuje dwóch wiceprzewodniczących Zarządu na wniosek Przewodniczącego. Rada Główna powołuje na wniosek Przewodniczącego Sekretarza Generalnego i Skarbnika
LPR	–
RKN	–
PWN	Zjazd wybiera Kierownictwo Zarządu Naczelnego z dowolnej liczby kandydatów przedstawionych przez Przewodniczącego. Kierownictwo Zarządu Naczelnego spośród siebie wybiera Przywództwo Zarządu Naczelnego z dowolnej liczby kandydatów przedstawionych przez Przewodniczącego, których lista może być uzupełniona. Spośród Przywództwa, Przewodniczący mianuje Zastępcę Przewodniczącego, Kierownika, Rzecznika, Skarbnika i innych. Spośród pozostałych członków Kierownictwa, Przewodniczący mianuje Kierowników Wydziałów i innych
KPEiR	–

NOP	Prezes NOP powołuje wiceprezesa i Prezydium Rady Wykonawczej
UPUM	–
PP	–
PLN	Rada Naczelna powołuje na wniosek Prezesa jego zastępców
LOS	–
PZRP	–
Zieloni	–
SN	–
ONP-LP	–
PL	Rada Krajowa zatwierdza nominacje Przewodniczącego Partii na członków Zarządu Krajowego
Piast	Przewodniczący powołuje wiceprzewodniczących partii i prezesa Zarządu Krajowego. Członkowie Rady Politycznej mogą na wniosek Przewodniczącego wybrać ze swojego grona Przewodniczącego Rady Politycznej, Sekretarza i Skarbnika
SNDM	Kongres na wniosek Prezesa zatwierdza Kandydatów Zarządu Głównego, Krajowej Komisji Rewizyjnej i Krajowego Sądu Koleżeńskiego. Prezes Zarządu Głównego powołuje i odwołuje: Wiceprezesa, Sekretarza, Skarbnika, Rzecznika Głównego, Komitet Główny w liczbie (5–100) wraz z jego obsadą
ROG	Zgromadzenie Generalne na podstawie rekomendacji Przewodniczącego ROG wybiera Sekretarza Wykonawczego i Zarząd Krajowy. Przewodniczący rekomenduje kandydata na funkcję Sekretarza Wykonawczego ROG, proponuje skład Zarządu Krajowego i kandydatów na funkcje wiceprzewodniczących Zarządu Krajowego
PRM	–
WiR	–
PR	Na wniosek Prezesa partii dokooptowanie członków Rady Politycznej, jednak w proporcji nie większej niż 1/3 składu osobowego Rady Politycznej
SPRS	Prezes Stronnictwa PRS i Zarządy Wojewódzkie zgłaszają kandydatów na członków Zarządu Głównego
PPPP	Zarząd Krajowy powołuje na wniosek Prezesa jednego lub dwóch wiceprezesów PPPP, Sekretarza Generalnego, Skarbnika, Rzecznika Prasowego
ZS	–
PFO-NIST	–
ONP	–

Partia	Wpływa bezpośrednio na obsadę następujących stanowisk
PK	Kongres wybiera na wniosek Przewodniczącego partii: wiceprzewodniczących, Sekretarza, Skarbnika i pozostałych członków Zarządu Krajowego
KPN	–
Prawica	Rada Naczelna na wniosek Prezesa Prawicy wybiera i odwołuje wiceprezesów i innych członków Zarządu Głównego oraz wiceprzewodniczących Rady Naczelnej
SO	–
SPZZ	Rada Główna na wniosek Prezesa Solidarnej Polski wybiera od 2 do 4 wiceprezesów, skarbnika, Szefa Rady Programowo-Konsultacyjnej, 2–4 członków Zarządu Głównego. Zarząd Krajowy na wniosek Prezesa wybiera Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego
SPPiP	–
LP	–
PP	Na wniosek Przewodniczącego partii ze składu Rady Krajowej wybiera się prezydium w osobach: 2–4 przewodniczących, Sekretarza Generalnego, Zastępcy Sekretarza Generalnego, Skarbnika, Zastępcy Skarbnika, 10–15 członków Prezydium
EWO	Rada Naczelna powołuje z grona jej członków na wniosek Przewodniczącego partii 1–6 zastępców, Sekretarza Generalnego, Skarbnika, Rzecznika Prasowego
PRZP	Kongres na wniosek Prezesa wybiera: Przewodniczącego Rady Krajowej, Wiceprezesów Zarządu Krajowego, Sekretarza Generalnego, Skarbnika
TdP	Prezes Tak dla Polski lub co najmniej 1/5 członków statutowego składu Rady Politycznej zgłasza kandydata na Przewodniczącego Rady Politycznej oraz jego zastępcę. Rada Polityczna na wniosek Prezesa wybiera i odwołuje wiceprezesów TdP w liczbie nie większej niż 4, Skarbnika, Szefa Rady Programowo-Konsultacyjnej, Sekretarza Zarządu Głównego
P3	–
N	Przewodniczący Nowoczesnej, spośród członków Zarządu Nowoczesnej, powołuje Wiceprzewodniczącego oraz Sekretarza Generalnego
PERRP	Prezes proponuje skład Prezydium spośród członków Rady Naczelnej (czyli 3–5 wiceprezesów, Sekretarza Generalnego, Skarbnika, zastępcę Skarbnika, 15–20 członków Prezydium). Rada Naczelna na wniosek Prezesa i Naczelnego Sądu Partyjnego przyjmuje i odwołuje poszczególnych członków Rady Naczelnej
DB	–
SLORP	Zarząd Krajowy powołuje i odwołuje na wniosek Prezesa Stronnictwa: Skarbnika Zarządu, Zastępców Prezesa Zarządu, Sekretarza, Rzecznika Prasowego, Pełnomocnika finansowego Funduszu Wyborczego, Pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego Stronnictwa, Rzecznika Dyscyplinarnego

W	Przewodniczący przedkłada Radzie Politycznej kandydatury swoich zastępców, Sekretarza i Skarbnika partii. Rada polityczna na wniosek Przewodniczącego powołuje i odwołuje Pełnomocnika Funduszu Wyborczego Wspólnoty, Rzecznika Prasowego
PRP	Krajowe Zgromadzenie Członków dokonuje wyboru członków Zarządu Krajowego na wniosek Przewodniczącego Zarządu Krajowego. Zarząd Krajowy na wniosek Przewodniczącego Zarządu Krajowego powołuje rzecznika Prasowego partii oraz Rzecznika Dyscypliny Partyjnej
DT	Przewodniczący mianuje dwóch członków Krajowej Rady Politycznej: Skarbnika i Sekretarza
JN	–
JMEN	Prezes powołuje wiceprezesów partii i przewodniczącego Zarządu Krajowego. Członkowie Rady Politycznej mogą na wniosek Prezesa wybrać ze swojego grona Przewodniczącego Rady Politycznej i jego zastępcę
RDN	Krajowa Rada Polityczna na wniosek Prezesa RDN wybiera i odwołuje członków Zarządu Krajowego: Wiceprezesów, Skarbnika, członków Komitetu Politycznego, Przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej
Legion	Rada Polityczna na wniosek Prezesa Legionu wybiera i odwołuje: Sekretarza Rady, Sekretarza Generalnego Regionu, Wiceprezesów Legionu, Przewodniczącego Rady Krajowej, Skarbnika Legionu, członków Rady Krajowej. Rada Krajowa na wniosek Prezesa Legionu wybiera Sekretarza Rady Krajowej, Rzecznika Dyscyplinarnego, Rzecznika Prasowego Legionu
RW	–
ZChR	–
BC	Rada Krajowa ustala liczebność, wybiera i odwołuje na wniosek Przewodniczącego partii członków Zarządu Krajowego, w tym wiceprzewodniczących, Sekretarza Generalnego i Skarbnika Krajowego, Krajowego Rzecznika Dyscypliny
SP	Kongres wybiera na wniosek Prezesa sześciu członków Zarządu Głównego
SDPL	Przewodniczący SDPL zgłasza kandydatów na członków Rady Politycznej spośród członków SDPL
UP	–
E	Prezes Zarządu Elektoratu przedstawia Radzie Elektoratu do akceptacji kandydaturę wiceprezesa Zarządu oraz kandydatów na członków Zarządu Elektoratu
RPL	–
S80	Przewodniczący przedkłada Krajowej Komisji Koordynacyjnej kandydatury swoich zastępców, Sekretarza i Skarbnika partii
ORP	Zarząd Krajowy może powołać na wniosek Prezesa ze swego grona Prezydium Zarządu Krajowego
KNP	Prezes mianuje dwóch członków Rady Głównej: Skarbnika i Sekretarza

Partia	Wpływa bezpośrednio na obsadę następujących stanowisk
SPP	Kongres na wniosek Prezesa SPP powołuje wiceprezesa SPP. Prezes powołuje i odwołuje Dyrektora Biura Organizacyjnego SPP. Zarząd Krajowy wybiera i odwołuje na wniosek Prezesa SPP: Rzecznika Prasowego SPP, Rzecznika Dyscyplinarnego SPP i jego dwóch zastępców, Pełnomocnika Finansowego Funduszu Wyborczego, Pełnomocnika Wyborczego, Pełnomocnika Finansowego Komitetu Wyborczego SPP, do 2 zastępców Sekretarza i Skarbnika Krajowego SPP, Przewodniczących Okręgów SPP. Kongres wybiera i odwołuje na wniosek Prezesa SPP członków Zarządu Krajowego: wiceprezesów SPP, Sekretarza Krajowego SPP, Skarbnika SPP, do 7 członków, w tym Przewodniczących Krajowej Komisji Rewizyjnej SPP oraz Krajowego Sądu Dyscyplinarnego SPP
MP	–
Liber	Koordinator Krajowy wybiera i odwołuje Członków Zarządu
Samoobrona	Przewodniczący partii spośród członków Prezydium wyłania od 2 do 3 wiceprzewodniczących Partii, Sekretarza i Skarbnika
RSS	–
Kraj	Skład Zarządu Krajowego przedstawia pod głosowanie Prezes Partii podczas trwania Kongresu Krajowego

Źródło: opracowanie własne.

Trzecia hipoteza badawcza nie może być jednoznacznie zweryfikowana. Większość (40) ugrupowań przyznaje szeroki zakres uprawnień swoim przywódcom w zakresie kształtowania swojego personalnego otoczenia, poprzez wskazywanie współpracowników zajmujących ważne funkcje w partii. Trzeba jednak dodać, że nieznaczna mniejszość (31) formalnie tego nie czyni.

Kadencja

Czas trwania kadencji jest zróżnicowany. Na podstawie przyjętych przez partie przepisów można wskazać osiem rozwiązań. Najkrótsza kadencja wynosi dwa lata (6 partii), zaś najdłuższa piętnaście lat (1 partia). W czterech partiach przyjęto rozwiązanie ruchome. Zaś w piętnastu nie wskazano wyraźnie żadnego czasu określającego czas trwania kadencji. Najczęściej praktykuje się czteroletnią kadencję (31 partii). Zaledwie jedno z ugrupowań stwarza barierę w postaci limitu dwóch kadencji (SO). Szczegółowy podział uwzględniający rozwiązania w poszczególnych statutach wygląda następująco:

- 2 lata: Zieloni, PK, P3, DB, MP, Liber;
- 3 lata: PD, PRU, PP, SPRS, PRZP, RW, SPP;
- 4 lata: FS, LPR, KPEiR, ONP-LP, Piast, ROG, WiR, PR, PFONIST, ONP, Prawica, SPZZ, SPPiP, PP, TdP, N, PERRP, SLORP, W, JN, JMEN, RDN, Legion, ZChR, SDPL, UP, E, RPL, S80, ORP, Samoobrona;

- 5 lat: RKN, LOS, PL, SNDM, SO, PRP;
- 6 lat: LP;
- 15 lat: PRM;
- Ruchome: PPPP (2–3 lata), SD (3–4 lata), EWO (3–4 lata), BC (44–52 miesiące);
- Nieokreślone: UPR, PPS, PWN, NOP, UPUM, PLN, PZRP, SN, ZS, KPN, DT, SP, KNP, RSS, Kraj.

Organ wybierający

Z punktu widzenia wyborów przywódców w partiach politycznych w Polsce, najczęściej wykorzystywanym rozwiązaniem jest przydzielenie tej prerogatywy ogólnemu zjazdowi delegatów partii, choć organ ten występuje pod wieloma nazwami⁸⁹.

Wyjątkiem są powszechne wybory przeprowadzane w SDPL. Podobnie wszyscy członkowie mogą wybierać przywódcę Liber, gdyż formalnie dokonuje tego Zjazd Delegatów, w którym udział mogą brać wszyscy członkowie partii.

Z kolei zawężenia dokonała E, w której to Rada Elektoratu wybiera przywódcę partii. Podobnie w KPEiR Rada Naczelna wybiera ze swego grona Przewodniczącego. W SN dokonuje tego Zarząd Główny. W PFONIST można wskazać na wielostopniowość, gdyż Kongres wybiera Zarząd, ten swoje Prezydium, a dopiero ono Prezesa. Natomiast w DT i RSS brak wskazania, jaki organ wybiera.

Zatem w zdecydowanej liczbie 63 partii przywódcę wybiera grono delegatów wyłonionych ze struktur lokalnych. Można więc jednoznacznie pozytywnie zweryfikować czwartą hipotezę badawczą o dominującym sposobie wyboru przywódcy partii przez zjazd delegatów.

⁸⁹ PD (Kongres Krajowy); UPR (Konwent Zwyczajny i Nadzwyczajny); PPS (Kongres Partii); SD (Kongres SD); PRU (Walne Zgromadzenie Członków); FS (Kongres Krajowy); LPR (Kongres); RKN (Kongres); PWN (Zjazd Krajowy); KPEiR (Rada Naczelna); NOP (Kongres); UPUM (Krajowy Zjazd); PP (Zjazd); PLN (Kongres Ogólnopolski); LOS (Walny Zjazd); PZRP (Kongres Krajowy); Zieloni (Kongres); SN (Zarząd Główny); ONP-LP (Kongres); PL (Zgromadzenie Krajowe); Piast (Kongres); SNDM (Kongres); ROG (Zgromadzenie Generalne); PRM (Zgromadzenie Delegatów); WiR (Kongres); PR (Kongres Krajowy); SPRS (Kongres); PPPP (Konwent Krajowy); ZS (Zarząd Krajowy); PFONIST (Kongres-Zarząd-Prezydium-Prezes); ONP (Kongres); PK (Krajowy Zjazd); KPN (Kongres KPN); Prawica (Zjazd Prawicy); SO (Kongres); SPZZ (Kongres); SPPiP (Kongres); LP (Kongres); PP (Zjazd); EWO (Konwent Krajowy); PRZP (Kongres); TdP (Kongres); P3 (Walne Zgromadzenie Członków); N (Konwencja Nowoczesnej); PERRP (Kongres); DB (Zjazd Wyborczy Walnego Zgromadzenia); SŁORP (Kongres Krajowy); W (Kongres); PRP (Krajowe Zgromadzenie Członków); DT (brak); JN (Kongres Krajowy); JMEN (Kongres); RDN (Kongres); Legion (Kongres); RW (Konwent); ZChR (Kongres); BC (Kongres Krajowy); SP (Kongres); SDPL (powszechne wybory); UP (Kongres); E (Rada Elektoratu); RPL (Kongres); S80 (Kongres); ORP (Zarząd Krajowy); KNP (brak); SPP (Kongres); MP (Kongres); Liber (Zjazd Delegatów – wszyscy członkowie); Samoobrona (Krajowy Kongres Partii); RSS (brak wskazania); Kraj (Kongres).

Wnioski

Analiza porównawcza statutów polskich partii pozaparlamentarnych w kontekście pozycji przywódcy dostarczyła oczekiwanych rezultatów, gdyż umożliwiła odpowiedź na pytania badawcze oraz weryfikację hipotez. Zebrane dane pozwalają na wyciągnięcie wniosków dotyczących ugrupowań pozaparlamentarnych, jak i odniesienie konstatacji do ustaleń dotyczących partii głównego nurtu politycznego.

Po pierwsze, odnosząc się do hipotez szczegółowych, formalne uwarunkowania przywództwa w grupie partii pozaparlamentarnych można scharakteryzować w następujący sposób. W prawie wszystkich ugrupowaniach występują dwa formalne określenia stanowiska przywódcy. Są to: przewodniczący (35) oraz prezes (33), przy czym najczęściej są one dookreślone skrótem partii lub nazwą organu kolegialnego, którym kierują. W większości (44) stanowisko przywódcy jest organem samodzielnym, wyodrębnionym w strukturze organizacyjnej. W mniej licznej grupie partii umieszcza się przywódcę na czele organu kolegialnego. Szeregując hierarchię organów partyjnych, w największej liczbie przypadków nie wyróżniono go (29). Jeżeli już zostało to zrobione, to przypisano mu miejsce drugie (20) lub trzecie (14). Przywódca prawie zawsze, z racji zajmowanej pozycji, zostaje członkiem pozostałych kluczowych organów partyjnych. W nieco ponad połowie partii (39) przywódca ma możliwość profilowania składu najbliższych współpracowników poprzez prerogatywę zgłaszania ich kandydatur. Różnie kształtowana jest długość kadencji, choć najczęściej wynosi ona cztery lata (31 partii). W 63 z 71 ugrupowań przywódcę wybierają delegaci struktur lokalnych.

Po drugie, odnosząc się do głównej hipotezy badawczej, partie pozaparlamentarne nie różnią się zasadniczo od partii głównego nurtu. Nie ma znacznych dysproporcji w stosunku do stosowanych terminów; wyodrębnienia spośród innych organów; różnych rozwiązań dotyczących czasu trwania kadencji; automatycznego wchodzenia w skład najważniejszych organów decyzyjnych; oraz sposobu wyboru przywódców. Jediną wyraźną różnicą jest często występujący brak wyróżnienia przywódcy spośród organów partii w partiach pozaparlamentarnych, gdyż proporcjonalnie rzadziej spotyka się takie rozwiązanie wśród głównych partii politycznych.

Podsumowując przeprowadzoną analizę można postawić tezę o braku różnic między grupą partii parlamentarnych a pozaparlamentarnych w Polsce w zakresie formalnych determinant pozycji przywódcy. Napotkamy różnice w poszczególnych partiach i w ramach grup. Jednak ogólne tendencje i proporcje w obu grupach są zbliżone.

Załącznik

Analizie poddano statuty następujących partii politycznych: 1) Partia Demokratyczna – demokraci.pl (PD); 2) Unia Polityki Realnej (UPR); 3) Polska Par-

tia Socjalistyczna (PPS); 4) Stronnictwo Demokratyczne (SD); 5) Polski Ruch Uwłaszczeniowy (PRU); 6) Forum Samorządowe (FS); 7) Liga Polskich Rodzin (LPR); 8) Ruch Katolicko-Narodowy (RKN); 9) Polska Wspólnota Narodowa (PWN); 10) Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR); 11) Narodowe Odrodzenie Polski (NOP); 12) Unia Polskich Ugrupowań Monarchistycznych (UPUM); 13) Porozumienie Polskie (PP); 14) Przymierze Ludowo-Narodowe (PLN); 15) Liga Obrony Suwerenności (LOS); 16) Partia Zielonych Rzeczypospolitej Polskiej (PZRP); 17) Chrześcijańska Demokracja III Rzeczypospolitej Polskiej (ChDRP); 18) Zieloni (Zieloni); 19) Stronnictwo Narodowe (SN); 20) Organizacja Narodu Polskiego – Liga Polska (ONP-LP); 21) Polska Lewica (PL); 22) Stronnictwo Piast (Piast); 23) Stronnictwo Narodowe im. Dmowskiego Romana (SNDM); 24) Ruch Odrodzenia Gospodarczego im. Edwarda Gierka (ROG); 25) Polski Ruch Monarchistyczny (PRM); 26) Wolność i Równość (WiR); 27) Partia Regionów (PR); 28) Stronnictwo – Polska Racja Stanu (SPRS); 29) Polskie Porozumienie Przedsiębiorczości i Pracy (PPPP); 30) Związek Słowiański (ZS); 31) Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych i Specjalnej Troski (PFONIST); 32) Obrona Narodu Polskiego (ONP); 33) Partia Kobiet (PK); 34) Konfederacja Polski Niepodległej (KPN); 35) Prawica Rzeczypospolitej (Prawica); 36) Samoobrona Odrodzenie (SO); 37) Solidarna Polska Zbigniewa Ziobro (SPZZ); 38) Stronnictwo Patriotyczne Polski i Polonii (SPPiP); 39) Partia Rozwoju (Rozwoju); 40) Lepsza Polska (LP); 41) Polska Patriotyczna (PP); 42) Europa Wolnych Ojczyzn – Partia Polska (EWO); 43) Polska Razem – Zjednoczona Prawica (PRZP); 44) Tak dla Polski (TdP); 45) Polskie Stronnictwo Demokratyczne (PSD); 46) Polska Partia Piratów (P3); 47) Nowoczesna Ryszarda Petru (N); 48) Partia Emerytów Rencistów Rzeczypospolitej Polskiej (PERRP); 49) Demokracja Bezpośrednia (DB); 50) Stronnictwo Ludowe „Ojcowizna” RP (SLORP); 51) Wspólnota (W); 52) Przedsiębiorcza Rzeczypospolita Polska (PRP); 53) Dzielny Tata (DT); 54) Jedność Narodu (JN); 55) PIAST – Jedność Myśli Europejskich Narodów (JMEN); 56) Razem Dla Niepełnosprawnych (RDN); 57) Legion Patriotów (Legion); 58) Ruch Wolności (RW); 59) Zjednoczenie Chrześcijańskich Rodzin (ZChR); 60) Biało-Czerwoni (BC); 61) Stronnictwo Pracy (SP); 62) Socjaldemokracja Polska (SDPL); 63) Unia Pracy (UP); 64) ELEKTORAT (E); 65) Komunistyczna Partia Polski (KPP); 66) RACJA PL (RPL); 67) Polska Partia Pracy – Sierpień 80 (S80); 68) Obywatelska Rzeczypospolita Polska (ORP); 69) Kongres Nowej Prawicy (KNP); 70) Stonoga Partia Polska (SPP); 71) Moja Polska (MP); 72) Partia Libertariańska (Liber); 73) Samoobrona (Samoobrona); 74) Ruch Sprawiedliwości Społecznej (RSS); 75) Normalny Kraj (Kraj); 76) Partia Razem (Razem).

Słowa kluczowe:

przywódca partyjny,
organizacja partii,
demokracja wewnątrzpartyjna,
partie polityczne,
Polska.

Keywords:

party leader,
party organization,
intra-party democracy,
political parties,
Poland.

Formal determinants of the position of leaders in the structures of non-parliamentary parties in Poland

The study is aimed at analysing the statutes of 76 political parties and constitutes an attempt at characterising the formal position of party leaders in the structures of Polish non-parliamentary parties.

Formal conditions determining leadership in non-parliamentary parties may be characterised with references to a few issues. Almost all of such parties have either of two formally determined positions of the leader. This is chairman (35) and president (33). In the majority of the parties (44) the position of the leader is an independent body set apart in their organisational structure. In fewer parties, the leader is the head of a collegiate body. Classifying the hierarchy of party bodies, in the greatest number of cases the leader was not set apart (29). If it was done, the leader received the second (20) or the third (14) position. The leader almost always, as a result of the position he occupies, becomes a member of other key bodies in the party. In slightly more than half of the parties (39), the leader has an opportunity to decide about the choice of his closest collaborators thanks to the right to propose candidates to take such positions. The length of the term in office is also different in different parties, although the most common period is 4 years (31 parties). In 63 out of 71 parties the leader is chosen by the delegates of local structures during a national congress.

As regards the proposed research hypothesis, non-parliamentary parties do not significantly differ from the mainstream parties. There are no considerable disproportions with reference to the applied terminology, selecting various bodies, solutions concerning terms of office, automatic election to the most important decision-making bodies, as well as methods of selecting the leaders. The only difference concerns the fact that in non-parliamentary parties the leader is often not set apart against other party bodies, which is a situation quite rare among the main political parties. As far as the distinguished indexes are concerned, there is of course some degree of variation, yet both parliamentary as well as non-parliamentary parties show similar tendencies in formal positioning of the leaders in their structures.